

Nasıl Zanaat ve Halk Sanatları Şehri Olunur?¹

Yrd. Doç. Dr. Bilal YALÇIN
Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi
byalcin@gumushane.edu.tr

Özet

El sanatları ve halk sanatı, içinde barındırdığı çeşitlilik ile beraber insanoğlunun kendisini kültürel anlamda ortak bir ifade ediş şekli olarak değerlendirilebilir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı, ortak kültürel değerlerin yaşatılması amacı ile dünya üzerinde belirli ölçütlere dayalı olarak el sanatları ve halk sanatı şehirlerini belirlemektedir. Şu ana kadar UNESCO tarafından yalnızca on iki şehre *dünya zanaat ve halk sanatları şehri* unvanı verilmiştir. Unvana sahip şehirler Aswan, Santa Fe, Kanazawa, Icheon, Jacmel, Hangzhou, Fabriano, Paducah, Jingdezhen, Nassau, Pekalongan ve Suzhou şehirleridir. Bu şehirlerin hangi özellikleri ile öne çıktıkları ve seçim parametreleri çalışmanın ana konusudur. Başvuru sürecini başarıyla tamamlayan şehirler üzerinden içerik analizi yapılmıştır. Güçlü yönleri ön plana çıkartan bu gibi uluslararası ibarelerin ve etiketlerin şehirlerin marka değerlerini artırdığı ve şehirlerin tanınırlığını artırdığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *El Sanatları, Halk Sanatı, UNESCO, Yerel Kalkınma.*

How to Become a City of Crafts and Folk Art?

Abstract

Crafts and folk art, with a sense of cultural diversity in itself be regarded as a form of human progress that hosting a joint statement. On the basis of certain criteria for crafts and folk art cities of the world has been determined by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization with the aim of keeping the common cultural values alive. Only twelve of the cities in the world have been given the title of UNESCO designation so far. These are the city of Aswan, Santa Fe, Kanazawa, Icheon, Jacmel, Hangzhou, Fabriano, Paducah, Jingdezhen, Nassau, Pekalongan and the city of Suzhou. What features stand out with their parameters and the selection of these cities is the main subject of the study. Content analysis has been used through cities which accomplished the application process. In such international phrases and labels which remove strengths forefront enhance the brand value and increase recognition of the cities have been specified.

Keywords: *Crafts, Folk Art, UNESCO, Local Development.*

Giriş

UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı (Creative Cities Network), UNESCO tarafından 2004 yılında kurulmuş olup, çeşitli bölgelerden, farklı gelir seviyeleri, kapasite ve nüfusa sahip şehirleri yaratıcı endüstri alanlarında çalışmak üzere bir araya getiren bir girişimdir (UNESCO, 2015a). Şehirler tarihi ve kültürel geçmişleri ve çeşitli kültür aktörlerini bir arada bulunduran dinamik yapılarıyla yaratıcılığın yeni boyutlarını üretme ve keşfetme gücünde olan yerler olarak görülmektedir. Ağın hedefleri şu şekilde belirlenmiştir:

¹ Bu makale 19-21 Kasım 2015 tarihlerinde Kastamonu’da düzenlenen “1. Türk Dünyası Turizm Sempozyumu”nda sunulmuş ve bildiriler kitabında yer almıştır.

- Yerel düzeyde kültürel malların ve hizmetlerin yaratılması, üretilmesi, dağıtımı ve kullanımının güçlendirilmesi,
- Kadınlar ve gençler de dâhil olmak üzere özellikle kırılğan gruplar arasında yaratıcılığın ve yaratıcı ifadelerin teşvik edilmesi,
- Kültürel yaşama erişimin ve katılımın sağlanması, kültürel malların kullanımının teşvik edilmesi,
- Yerel kalkınma planlarına kültürel ve yaratıcı endüstrilerin dâhil edilmesi.

Program, yerel aktörler tarafından yürütülen kültürel endüstrilerin yaratıcı, ekonomik, sosyal potansiyelini geliştirmeyi amaçlamakta ve bu sebeple UNESCO'nun kültürel çeşitlilik hedefini desteklemektedir. Yaratıcı Şehirler Ağı, şehirler tarafından kendi yetenek ve enerjilerini yönlendirecekleri yaratıcı endüstri sektörü tercihlerine göre seçilebilecek yedi tema etrafında şekillendirilmiştir. Bu temalar edebiyat, film, müzik, zanaat ve halk sanatları, tasarım, gastronomi ve medya sanatları olarak belirlenmiştir. 2015 yılı itibariyle Yaratıcı Şehirler Ağı'nın 69 üyesi bulunmaktadır (Ek1).

Literatür Taraması

Zanaat ve el sanatları üzerine yapılan çalışmalarda otantikliğe vurgu yapılmaktadır. Otantiklik, turizmle ilgili öznel ve nesnel niteliklere vurgu yapması açısından iki şekilde düşünülebilir (Bağlı, 2001). Pozitif psikoloji çerçevesinde ele alınan ve psikolojinin bir yaklaşımı olarak ortaya çıkan otantiklik kavramının kökeni, Yunan felsefesine dayanmaktadır. Otantiklik; kendini tanıma, olanı kabul etme, kendi kendine olma ve sahip olunan gerçekleri sürdürme anlamına gelmektedir. Bir birey, kendi öz değerlerine, kişiliğine, tercihlerine ve duygularına bağlı olduğu ölçüde otantiktir. Otantikliğin özünü, bireyin gerçek benliğini bilmesi, kabul etmesi ve devam ettirmesi oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile otantiklik, bireyin ideal benliği ile sahip olduğu gerçek benliğin en üst düzeyde uyum sağlaması olarak ifade edilmektedir. Psikolojik bir yapıyı yansıtan otantiklik, bireyin tüm yaşamında açık, net ve görüldüğü gibi olmasını nitelendirmektedir (Yeşiltaş, Kanten ve Sormaz, 2013, s. 335).

Sanat ve zanaat aynı kökten türemiş olsa da farklı anlamlar için kullanılmaktadır. Somut olarak birbirlerine yakın görünmelerinden dolayı zaman zaman kavram karmaşası yaşanmakta ve aynı şeyleri ifade etmek için kullanılmaktadırlar. Sanat ansiklopedisine göre (Arseven, 1975, s. 448) zanaat; El veya makine ile yapılan işlere denmektedir. Mesela çilingirlik veya kunduracılık birer zanaat olarak görülmektedir. Zanaatkâr ise; el ile yaptığı işi kendine meslek ve geçim vasıtası edinen işçi ve usta ki sanatkârdan başkadır ve onun gibi aracı bir eser vücuda getirmemektedir. Bunlara eskiden "harif" yani estetik erbabı manasına harif denir ki herif tabiri bundandır. Kunduracılık, duvarcılık, demircilik, marangozluk, dokumacılık vb. küçük el sanatlarını yapan bir ustaya sanatkâr denilmeyip zanaatkâr ifadesi kullanılmaktadır. Bir mimar sanatkârdır, fakat o mimarın çizdiği resme göre binayı inşa eden bir duvarcı sanatkâr olmayıp zanaatkâr olarak değerlendirilmektedir. Bu itibarla sanat yani bir şeyi yapmak bilgisi, biri sanatlara ait olmak üzere güzel sanatlar ve diğeri, zanaatlar olarak iki kısma ayrılır.

Avrupa'da 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar seramikçilikten oymacılığa ve dokumacılığa kadar her türlü el işçiliği için zanaat sözcüğü kullanılmıştır (Güldiken, 2008). Güzel sanatlar dışında kalan tüm becerilere tek bir kategori altında zanaat denmekteydi ve ikinci dereceden önem veriliyordu. Güzel sanatlar dışında kalan tüm becerilere tek bir kategori altında "zanaat" denmekteydi ve ikinci derecede önem veriliyordu. Bu anlayıştan dolayı da, bugün sanat olarak kabul edilen, örneğin maden işleri, ahşap oymacılık gibi sanatlar dikkate değer nitelikte görülüyorlardı. Aynı dönemde Türkiye'de de durum Avrupa'dan farklı değildi. Bu durum Rönesans ile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Türkiye de sanat zanaat ayrımı, ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru, batılı anlamda güzel sanatlar kavramının gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Günümüzde artık çağdaş sanat anlayışı, estetik özelliği olan her tür üretimi; endüstri tasarımı,

mimarlık, halıcılık, seramik, oymacılık vs. çok sayıda el beceri ve tasarımlarını sanat kapsamı içinde ele almaktadır.

“Sanat” ve “El sanatı” gibi sözcükler Türkçede teknolojisi gelişmiş olan ülkelerin anlatımı doğrultusunda anlam kazanmıştır. Kullandığımız “Sanat” sözcüğü Arapça “San’a” kökünden gelmektedir. Anlamı yaratıcılık istemeyen zekâ ve beceri ile oluşturulan “zanaat” denilen el işi uğraşları kapsamaktadır. Araplar sanat sözcüğünü bugünkü anlamı için “fen” sözcüğünü kullanmaktadır. Bir ara Türkiye’de de Güzel Sanatlar için fen’in çoğulu “Funun-u Nefise” daha sonra “Sanayi-i nefise” kullanılmıştır. Farsça sanat karşılığı “beceri” dir. Eski Türkçede güzel sanat dışında uğraş veren kunduracılık, demircilik, saraçlık ve benzeri zanaat erbabı kişilere “sanat ehli”, mesleklere “hirafet” sözcükleri kullanılmıştır. Görülmektedir ki Türkçede sanat, güzel sanat, el sanatı, zanaat türü sözcüklerin anlam ve kapsamaları net değildir. Öte yanda akademik anlamda, klasik güzel sanat anlamı çağımızda kendi özünü ararken alışılmış sanat sözcüğünün kapsamı genişlemiş ve insanların gereksinimlerine yönelik mütevazı işler yapan seramik, mimarlık, grafik ve tekstil örnekleri de sanat adına değerlendirilmeye başlanmıştır (Uğurlu, 1992, s. 441).

Sanat; estetik, beceri ve yeteneği hayal gücü ile harmanlayıp ortaya bir eser koymak için çaba harcamak; bu çabayı notaya, tuvale, taş, kâğıda vs. aktararak sonuçta bir eser vücuda getirmektir. Maddi bir kaygı gütmeyen herhangi bir yaratı eyleminin sonucunda ortaya konan eser sanat eseri onu ortaya koyan da sanatçıdır. Zanaat ise kelime olarak aynı anlama gelmekle birlikte (dilimizde farklı bir sözcük üretilmediği için), el becerisi ile herhangi bir şeyi inşa veya tamir etmek için kullanılmaktadır. Zanaatçı ise belli bir ücret karşılığında ürün meydana getirir. İşin en başından itibaren zanaatçı maddiyatla başlamıştır işine ve burada sanatçıdan ayrılır. Zanaat eğitimle olduğu gibi usta/çırak ilişkisi ile de öğrenilmektedir. Sanatı andıran estetik unsurlar olsa da, sanatta olduğu gibi özel bir kabiliyet, yeni duygular, değişik tat ve zevkler ve farklı ufuk derinlikleri ortaya koymayı gerektirmez. Genel anlamıyla sanat, çevresel ve duygusal faktörlerin soyut ya da somut olarak yorumlanmasıdır. Bu yorumlama yapılırken esere sanatsal özellik kazandıran estetik niteliği önemli olmaktadır. Sanat gerçeği açığa çıkarma ve görünür hale getirme özelliğine sahiptir. Sanatın endüstri ile buluşması, bu tasarımın da seri üretime geçirilmesi zanaatı ortaya çıkartmaktadır. Günümüzdeki gidiş yeniden el becerisi olan ustanın değer kazanmasına makineleşme sürecinde zanaat kelimesinin yerini sanat kelimesinin almasına neden olmuştur. Bu durum önceleri zanaat olarak isimlendirilen sonra el sanatları tamlaması altında kümelenen bir grup işin sanat kavramı ile ifade edilir olmasını sağlamış ve güzel sanatlar dışında kalan dallar sanat kavramı çevresine kümelenmiştir (Barışta, 2005, s. 15).

Bir yerin zanaat ve halk sanatları o yerin niteliğini ortaya koymaktadır ve yer hakkında turistlere ipuçları verir. Destinasyonlar, tüketicilere bir bütünleşik deneyim sunan turistik ürünlerin bileşimi olarak değerlendirilmektedir (Buhalis, 2000). Turistler, gidilecek mekânları arz edenler ve hizmet sağlayıcıları kapsayan bir marka gibi algırlar. Seyahat etmeden önce gidilecek yerler hakkında önceki tecrübelerine, ağızdan ağıza söylentilere, sosyal medyaya, basın raporlarına, reklama ve ortak inançlara dayalı bir imge geliştirirler. Tüketici tarafında küresel rekabet ile beraber yeni, deneyimli, talepkâr ve entelektüel turistler turizm çekim merkezlerinin yeniden konumlandırılması yönünde zorlayıcı bir etki yapmaktadır. Turistler artan bir şekilde seyahatleriyle ilgili zanaat ve halk sanatları gibi özel ilgi alanları ile rekreasyonel ve eğitim deneyimlerini takip etmektedirler. Bu yüzden şehirlerin, mekânların temaları ve bunların canlandırılması, sürdürülebilirliği daha önemli bir hale gelmektedir.

Yöntem

Çalışmanın yöntemi olarak betimleyici bir yaklaşım tercih edilmiştir. UNESCO tarafından zanaat ve halk sanatları unvanı verilen şehirler belirlenmiştir. Belirlenen şehirlerle ve unvan için talep edilen koşullarla ilgili doküman incelemesi yapılmıştır. Mevcut durum betimleyici bir

yaklaşım ile ele alınmış ağa üye olan şehirlerin yöneticileri ile yapılan mülakatlar gibi kısıtlı veriler ışığında betimleyici bir analiz yapılmıştır.

Çalışmanın Amacı; Zanaat ve halk sanatları bağlamında yenilikçiliği ve yaratıcılığı, sürdürülebilir kalkınmanın stratejik bir unsuru olarak belirlemiş şehirleri, şehirlerin arasındaki uluslararası işbirliklerini, kamu sektörü ve özel sektör, meslek örgütleri, topluluklar, sivil toplum ve kültür kurumlarının dâhil olduğu ortaklıklar çerçevesinde açıklamak ve değerlendirmektir.

Çalışmanın Önemi; Turizm çekim merkezleri arasındaki rekabet gittikçe artmaktadır. Rekabette öne çıkmak isteyen şehirler yerel öğeleri geliştirerek onları tüketicilere satın almayı isteyecekleri bir değer olarak sunmak istemektedirler. Bu değerlerin kabul görebilmesi, değişime konu olabilmesi için tescil edilmesi, etiketlenmesi, markalanması gerekmektedir. Küreselleşmenin etkisi ile zanaat - halk sanatları ve turizm arasındaki ilişki daha belirgin bir hale gelmiştir. Şehirlerin halk sanatları varlıklarını nasıl ortaya çıkartacakları ve güçlendirecekleri (rekabetçi pozisyona getirecekleri) önemlidir. Türkiye’de zanaat ve halk sanatları teması ile öne çıkmak isteyen birçok şehir çalışmadaki iyi uygulama örneklerini, işbirliklerini kendi süreçleri ile kıyaslama imkânı bulabilir.

Veri Toplama Yöntemi; UNESCO verileri, raporları, şehirlerin web sayfaları, turizm sayfaları gibi yazılı kaynakları ile yöneticilerle yapılmış olan mülakatlar gibi ikincil veri kaynaklarından faydalanılmıştır. Bununla birlikte ilk unvanı alan şehir olan Aswan’ın turizm istatistiklerine ulaşamamıştır. Diğer şehirlerin kısa bir sürede unvana sahip olmaları sebebiyle mülakatlar ve yazılı kaynaklardan edinilen ağırlıklı nitel verilere yer verilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Zanaat ve halk sanatları; UNESCO şehirler ağı içerisinde yer alan; edebiyat, film, müzik, gastronomi, tasarım, medya sanatları ile birlikte belirlenen yedi yaratıcı endüstri alanından biridir. Üyeler; yerel yönetim sistemleri olarak şehirler ve onların çok sayıdaki kamusal / özel sektör, profesyonel örgütler, sivil topluluklar, kültürel kuruluşlar vb. kurumlardan oluşmuş olan ortak topluluklarıdır. UNESCO, zanaat ve halk sanatları şehri olarak bu ağa katılmak isteyen şehirlere rehberlik edecek kıstasları ve istenen özellikleri şu şekilde belirlemiştir:

- Şehrin ve bölgenin özelliklerini gösteren iyi gelişmiş zanaat ve halk sanatları kültürü,
- Çok sayıda geleneksel atölye ve zanaatkâr ile canlı bir halk sanatları topluluğu,
- Geleneksel el sanatları hazırlamada bölgeye özgü malzemelerin kullanılması,
- Yerel bilgi ve beceri, endüstriyel / teknolojik ilerlemeden kendini kurtarmış geleneksel zanaat ve halk sanatları uygulamaları ve yöntemleri,
- Geleneksel el sanatları pazarları ve geleneksel sanat endüstrisi,
- Geleneksel halk sanatları festivalleri, teşvik ödülleri, sanat yarışmalarına ev sahipliği ve diğer geniş kapsamlı tanıtım araçlarının kullanımı,
- Halkın beğenisinin kazanılması, halk sanatları temalı eğitim kurumları, okullarda tanıtım çalışmalarının yapılması, sanat okullarının müfredatlarına zanaat ve halk sanatları programlarının dâhil edilmesi.

Şehirlerin zanaat ve halk sanatları ağına üyeliklerinin işleyişiyle ilgili kurallar belirlenmiştir. Şehirler süresiz olarak ağa katılabilirler. UNESCO’yu bilgilendirmek suretiyle de istedikleri zaman ağdan ayrılabilirler. Seçilen şehirler UNESCO’nun isim ve logosunu belirlenen koşullar çerçevesinde kullanabilirler. Şehirler, politika ve faaliyetlerin uygulanması sürecinde hem yerel hem uluslararası hem de diğer şehirlerle ilişkilerinde UNESCO’yu her sene bilgilendirmek zorundadır. İki yazılı hatırlatma sonrası şehir bilgilendirme yapmaz ve taahhütlerini yerine getirmediği görülürse UNESCO şehrin ağdan ayrılmasını isteyebilir. Şehirler ağdan ayrıldıktan sonra UNESCO isim ve logosuyla şehrin üyeliği ile ilgili ifadeleri iletişim araçlarında

kullanamaz. Bu kapsamda zanaat ve halk sanatları unvanı alan başlıca şehirler şunlardır (UNESCO, 2015b; Ek2):

Aswan (Mısır): 1 Eylül 2005 yılında ilk zanaat ve halk sanatları şehri unvanını alan Nil Nehri'nin doğu kıyısında Sudan sınırında yer alan 1,1 milyon nüfuslu bir şehirdir. Nil'in incisi olarak bilinir. Geçmişte bu bölgeye Nubya (Nubia) burada yaşayan insanlara da Nubyalı denmiştir. Nubya Uygarlığı'nın etkisi şehirde görülmektedir (Creative Cities Network, 2014a). Piramitlerin yanı sıra peridot gibi değerli madenlerden yapılan el işçiliği ile tanınmıştır. Palmiye ağacının yapraklarından el işleri yapılır, incik boncuk yapımı ve kilden yapılan çanak çömlek üretimi yaygındır. Şehirde Nubya Köyü ve Müzesi ziyaretçilere ev sahipliği yapmaktadır. Nubyan kültürü ve II. Kral Ramses adına festival düzenlenmektedir. Her sene Uluslararası Heykelcilik Sempozyumu organize edilmektedir.

Santa Fe (ABD): 2013 yılında unvanı almıştır. Kültür, her zaman Santa Fe'nin kalbinde yer almıştır ve şehrin tarihi ve peyzajı içerisinde ayrılmaz bir parçası olmuştur (Creative Cities Network, 2014h). Malların ve fikirlerin değişim süreci yerli Amerikalıların (Kızılderili) ve Meksikalı yerli nüfusun ticaret fuarlarına katılımı ile oluşmuştur. Yerli Amerikalıların dokuma, çömlek, takı ve dans uygulamaları günümüze ulaşmıştır. Bunun yanında İspanyol sömürge yönetimi dönemindeki sanat formları, folklorik danslar, hasır işlemeciliği, kalay işçiliği günümüzde yaşatılmaktadır. Senede üç tane büyük sanat pazarı kurulmaktadır. Bunlar: Santa Fe Uluslararası Halk Sanat Pazarı, Geleneksel İspanyol Sömürge Pazarı ve Kızılderili Pazarı'dır. Santa Fe Sanat ve Tasarım Üniversitesi yaratıcı gençleri şehre çekerek aynı zamanda hareketli yaratıcı ekonomiye katkı sağlamaktadır.

Kanazawa (Japonya) : 2009 yılında ağa katılmıştır. Şehir Japonya'da bir çeşit yönetim sınıfı olan savaşı sanat edinen samuray ve samurayların yaşam şekillerinden etkilenmiştir (Creative Cities Network, 2014f). Geçmişte derebeyleri Kyoto ve Tokyo'dan yetenekli zanaatkârları zanaatlarını tanıtmalarını ve samuray kültürü ile bütünleştirmeleri için davet etmişlerdir. Bu bütünleştirme çabaları Kanazawa şehrinin zanaat ve halk sanatlarını eşsiz kılmıştır. Birçok el sanatı varlığını sürdürmektedir. Bunlardan biri kimono yapımında kullanılan kaga-yuzen adlı ipek boyama tekniğidir. Diğerleri altın varak yapımı ve lake kaplamalı eşya yapımıdır. Yerel zanaatkârlar geleneksel sanatları yenilikçi anlayış ve yeni teknolojiler ile bütünleştirmeye çalışmaktadırlar. Kanazawa Halk Sanat Merkezi 1996 yılında bu amaçla kurulmuş yılın 365 günü, günün 24 saati serbest sanat faaliyetleri için uygun ortamlar sunmaktadır. 2004 yılında açılışı yapılan 21. Yüzyıl Çağdaş Sanat Müzesi her yıl 1,5 milyon ziyaretçinin modern sanat ve zanaat koleksiyonlarını ziyaret ettiği bir yer olmuştur.

Icheon (Güney Kore): Seul'ün güney doğusunda yer almaktadır. Kore'nin seramik sanatları merkezidir. 2010 yılında zanaat ve halk sanatları şehri unvanını alan 210 bin nüfuslu bir şehirdir. Şehirde, seramik üretimi yapan 300'den fazla firmanın bulunduğu seramik köyü bulunmaktadır. Şehrin tümünde 345 seramik üretimi yapan firma, 85 seramik satışı yapan işletme, 41 adet seramik uygulama atölyesi ve 19 adet seramikle bağlantılı iş yapan işletme bulunmaktadır. Seramik sanat lisesi, seramik mühendisliği ve teknolojisi enstitüsü eğitim öğretimi vermektedir. Zanaat ve halk sanatları şehri seçildikten sonra bundan ne tür dersler çıkarttıklarını proje yetkilisi şöyle açıklamıştır (Business Korea, 2013):

“Yaratıcı şehirler ağına girişimiz belediyemizin çöp yakma tesisi, çevre dostu şirketler ve girişimlerin toplu bir marka pazarlamasının sonucudur. Seramikler Icheon'da üretildi ve festivalimiz bu alanda iyi bilinen bir marka olmamıza yardımcı oldu. UNESCO temsilcileri şehrin seramik endüstrisinden gelen muhteşem kültürel alt yapısını ve geleneğini ayrıca bu alandaki festivali kayda aldı. Seramik sanatları köyünü 2015 yılında bitiriyoruz. Yaratıcı şehirler ağı ile değerlerimiz daha bilinen bir hale gelecek.”
(Icheon Valisi, Jo Byung-don).

Jacmel (Haiti): 2014 yılında ağa dâhil edilmiştir. Zengin mirası, renkli karnavalı ve bireysel teknik becerileri ile tanınmış, misafir bir şehir ve ticaret limanı olarak değerlendirilmektedir (Creative Cities Network, 2014d). Jacmel Karnavalı, yaratıcılık ve sıradan olmayan özgünlüğü ile şehrin yaratıcı kalkınmasının başlangıç noktasıdır. Resim ve heykel sanatı, büyük kartonpiyerden yapılan maskeler derin yerel geleneklere bağlı olarak üretilmektedir. Her sene karnaval birçok yerel ve uluslararası sanatçı ve birliklerini bir araya getirmektedir. Kültür turizminin geliştirilmesi amacıyla “Destination Jacmel” projesi tarihi şehir merkezinin aslına uygun şekilde yenilenmesini ve korunmasını sağlamaktadır.

Hangzhou (Çin): 2012 yılında ağa katılmıştır. Çin’in 5.000 yıla dayanan geçmişi ile yedi tarihi başkentinden biridir. İpek ve çay üretimi ile porselen ve bronz heykelciliği içeren birçok el sanatı çeşidiyle tanınmıştır (Creative Cities Network, 2014c). Çin ipeğinin tasarım, üretim ve ticaret merkezidir. Çin’in en önemli çay üretim alanları bu şehirdedir ve yüksek kaliteli Longjing yeşil çayının üretimi yapılır. Tarihi bronz taş ve tabletler üzerine akademik araştırmalar yapan *Xiling Seal Engravers’ Society* şehrin halk sanatı ve el sanatları geleneğine tanıklık yapmaktadır. 2014 yılı verilerine göre sektör, şehrin milli gelirinin %17,5’ini meydana getirmiştir. Yaratıcı sektörlerde 336.000’den fazla insan istihdam edilmektedir.

Fabriano (İtalya): Ressamların, demircilerin, kâğıt yapım ustalarının şehri olarak 2013 yılında zanaat ve el sanatları şehri unvanını almıştır (Creative Cities Network, 2014b). 12. yüzyıla kadar el sanatlarına dayalı gelişen üretim sonraları endüstriyel bir hale gelmiştir. Zanaatkârların özellikle kâğıt sektöründeki bu dönüşümü dikkat çekicidir. Dükkân-Atölye Merkezi’nde ziyaretçiler zanaatkârlar ile buluşup el sanatlarını yeniden keşfedebilirler. Kâğıt ve filigran müzesi, multimedya müzesi, piyano müzesi ve resim galerisi çok sayıda ziyaretçiyi çekmektedir.

Paducah (ABD): 2013 yılında unvanı almıştır. Kentucky eyaletinde bulunan 25 bin nüfuslu küçük bir şehirdir. Ohio ve Tennessee nehirlerinin kesişme noktasında konumlanmıştır. Yorgan şehri olarak bilinmektedir. İplik dokuma sanatı gelişmiştir. Ulusal yorgan müzesi, sanat ve tasarım okulu önemli etkinlik merkezleridir.

Jingdezhen (Çin): 2014 yılında ağa dâhil olmuştur. Yerel ve uluslararası seramik endüstrisi açısından önemi yüzünden porselenin başşehri olarak adlandırılmaktadır (Creative Cities Network, 2014e). Çin’de en önemli seramik üretim merkezidir ve 1.700 yıldan fazla bir geçmişe sahip olan porselen üretimi ile ünlüdür. Üretilen porselenler tarih boyunca İpek Yolu üzerinden dünyanın çeşitli yerlerine ulaştırılmış ve doğu ile batı arasında kültürel ve ticari değişime konu olmuştur. Kültürel miras ve çeşitliliği destekleyen seramik sanatı ile ilgili tanınmış etkinlikler düzenlenmektedir. Bu kapsamda Jingdezhen Uluslararası Seramik Fuarı ve Dünya Seramik Şehirleri Valiler Zirvesi başarı ile gerçekleştirilmiştir.

Nassau (Bahamalar): 1 Aralık 2014 tarihinde unvanı almıştır. Bahama Adaları’nın başkenti olan yaklaşık 250 bin nüfuslu bir şehirdir. ABD ile Küba arasında Atlas Okyanusu’nda yer alır. Ekonomisi turizme dayanmaktadır (Dunia Magazine, 2015). Nassau Limanı turistik ziyaretler açısından çok işlek bir yerdir ve çok sayıda gemi turu ile gelen turist buraya uğramaktadır. Hasırdan yapılan şapka, çanta, oyuncak vb. eşyalar ile maske yapımı, ahşap oymacılık gelişmiştir. Şehirde hasır pazarı bulunmaktadır.

Pekalongan (Endonezya): Java Adası’nda bulunan yaklaşık 290 bin nüfuslu bir şehirdir. 1 Aralık 2014 tarihinde unvanı almıştır (Creative Cities Network, 2014g). Adanın en önemli limanıdır ve batik isimli kumaş boyama sanatı ile tanınmıştır. Batik desenlerinde çiçekler, kelebekler, kuşlar stilize edilerek motif olarak kullanılmaktadır. Şehirde batik müzesi bulunmaktadır. Aynı zamanda turistler için batik köyleri oluşturulmuştur. Turistler bu sanatı icra eden ustaları izleyebilir, kendileri de üretim aşamasına katılabilir.

Suzhou (Çin): 2014 yılında ağa dâhil olmuştur. Yangtze Nehri Deltası içerisinde Büyük Okyanus’un batı kıyısında yer alır. Bölgedeki yerleşim günümüzden 2.500 yıl öncesine kadar

gitmektedir (Creative Cities Network, 2014i). UNESCO tarihi miras listesine giren tapınaklar ve klasik bahçeler gibi birçok etkileyici tarihi alanlara ev sahipliği yapmaktadır. Çin Etnik ve Halk Kültürü Koruma Projesi kapsamında pilot şehir seçilmiştir. Geleneksel resim sanatı ve hat sanatları ile tanınmıştır. Şehir, bu gelenekleri üzerine dayanarak yaratıcılığı geliştirmeye odaklanıp tanınmış tarihi ve kültürel değerleri ile turizm, yenilikçi işletmecilik, teknoloji, moda ve diğer yaratıcı alanları bütünleştirmeyi desteklemektedir.

Türk dünyası zanaat ve el sanatları bağlamında çok güçlü varlıklara sahiptir. Kazakistan ve Kırgızistan halı, kilim işlemeciliği ile öne çıkan devletlerdir. Kırgızistan'da Oymo Uluslararası El Sanatları Festivali'nin dokuzuncusu 2014 yılında düzenlenmiştir. Türkiye'den Kütahya, İznik porselen ve çini sanatı ürünleriyle; Gaziantep halı, kilim gibi ürünleriyle unvana başvurabilirler. Bununla birlikte 2014 yılında yaratıcı şehirler ağındaki zanaat ve halk sanatları alanına 5 şehrin eklenmesiyle ağa katılan şehir sayısı 12 olmuştur.

Başvuru Süreci: Başvurular 20 Ocak tarihinde çağrıya açılır. Şehirler başvurularını 20 Mart tarihine kadar yapmalıdırlar. Her yıl bir başvuru kabul edilmektedir. 30 Kasım'da sonuçlar ilan edilir. Aday şehirlerin belediye başkanı öncülüğünde yetkilileri sitede yaratıcı şehirler başvuru formunu doldurup e-posta yolu ile UNESCO'ya iletebilirler. Sonraki aşamada başvuru şunları içermelidir:

- Şehrin bulunduğu ülkedeki UNESCO Ulusal Komisyonu tarafından onaylı resmi yazı,
- Belediye başkanı veya şehrin diğer resmi temsilcisi tarafından imzalı destekleyici belgeler,
- 3 tanesi farklı coğrafi bölgeden olması şartıyla 5 adet üye şehrin desteğini gösteren yazı,
- İlgili ülkenin ilgili alandaki ulusal profesyonel birliklerinden destek yazısı.

Sonuç ve Öneriler

Manevi, kültürel ve ailevi gelenekler bağlamında somut olmayan varlıklar olarak ifade ettiğimiz zanaat ve halk sanatları, sosyal ve bireysel yaşam alanlarında, turizm politikalarının, kültür politikalarının oluşturulmasında önemli görülmektedir. Bunun yanında ekonomik üretim ve hizmetler ile turizmi içine alan bu büyük sektörün geniş bir yelpazede değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında geleneksel zanaat ve el sanatlarını koruyucu bir devlet politikası oluşturmak bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

UNESCO'nun dünya zanaat ve halk sanatları şehri unvanı verdiği şehirlerin genel olarak ortak özellikleri şu şekilde oraya çıkmaktadır:

- Zanaatkârların ve yerel sanatçıların çok sayıda olması,
- Geleneklere bağlı bir yaşam tarzı benimsemeleri,
- Küçük üreticileri ve girişimcileri desteklemeleri (eğitim ve teşvik),
- Zanaat ve halk sanatları ile ilgili müzeler, yapılar, el sanatları atölyeleri gibi unsurlar ,
- Bilimsel, kültürel ve sosyal sanatsal etkinlikler düzenlemeleri,
- Kamu kuruluşları, özel kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarını zanaat ve halk sanatları etrafında birleştirebilmeleri,
- Geleneksel sanatları özünü bozmadan yenilik katarak sunmaları,
- Zanaat ve el sanatları üretimde çevreye ve insana karşı sorumlu davranmaları,
- Etkileşime, yeniliğe ve öğrenmeye olan tutkuları.

Küreselleşme boyutu ile bakıldığında birbirine benzeyen insanlar, yerleşim yerleri, tarzlar oluşması, yerel özelliklerin önemini daha çok ön plana çıkarmaya başlamıştır. Bu süreçte yerel halkın yenilik, markalaşma ve etiketleme sürecine katılımı önemlidir. Sürdürülebilir bir kalkınma modeli geliştirilebilmesi katılımın boyutuna bağlıdır. Türk dünyası açısından unutulmuş sanatların gün yüzüne çıkartılması ve farklılaştırarak ziyaretçilere sunulması önemlidir. Değer kazanan ürünler özellikle kırsal bölgelerde gelir ve refah artışına neden

olmaktadır. UNESCO'nun zanaat ve halk sanatları şehri etiketinin somut etkileri ileriki zamanlarda (5-10 yıllık dönem) ortaya çıkacaktır. O aşamada istatistiki veriler daha sağlıklı karşılaştırılabilir. Sonraki çalışmalarda edebiyat, film, müzik, gastronomi, tasarım, medya sanatları gibi alanlarda yenilik meydana getiren şehirler ve yenilik süreçleri üzerine odaklanan araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Arseven, C., E. (1975). *“Sanat Ansiklopedisi”*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 5. Cilt 31. Fasikül.
- Bağlı, H. (2001). *“Temsil Araçları Olarak Zanaat ve Tasarım: Turistik Nesnelere Üzerine Kavramsal Bir Analiz”* Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Barıştan, H., O. (2005). *“Cumhuriyet Dönemi Halk Plastik Sanatları”*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Buhalis, Dimitrios (2000). *“Marketing the competitive destination of the future”*, *Tourism Management* 21, 97 - 116.
- Business Korea (2013). Icheon City First UNESCO Creative City in Korea, web sitesi, <http://www.businesskorea.co.kr/english/features/special-reports/139-icheon-city-first-unesco-creative-city-korea>
- Creative Cities Network (2014a) Creative Cities/Aswan, web sitesi, <http://en.unesco.org/creative-cities/aswan>] (Erişim 27 Temmuz 2015)
- Creative Cities Network (2014b) Creative Cities/Fabriano, web sitesi, <http://en.unesco.org/creative-cities/fabriano>, (Erişim 27 Temmuz 2015)
- Creative Cities Network (2014c) Creative Cities/Hangzhou, web sitesi, <http://en.unesco.org/creative-cities/hangzhou>, (Erişim 27 Temmuz 2015)
- Creative Cities Network (2014d) Creative Cities/Jacmel, web sitesi, <http://en.unesco.org/creative-cities/jacmel>, (Erişim 27 Temmuz 2015)
- Creative Cities Network (2014e) Creative Cities/Jingdezhen, web sitesi, <http://en.unesco.org/creative-cities/jingdezhen>, (Erişim 27 Temmuz 2015)
- Creative Cities Network (2014f) Creative Cities/Kanazawa, web sitesi, <http://en.unesco.org/creative-cities/kanazawa>, (Erişim 27 Temmuz 2015)
- Creative Cities Network (2014g) Creative Cities/Pekalongan, web sitesi, <http://en.unesco.org/creative-cities/pekalongan>, (Erişim 27 Temmuz 2015)
- Creative Cities Network (2014h) Creative Cities/Santa Fe, web sitesi, <http://en.unesco.org/creative-cities/santa-fe>, (Erişim 27 Temmuz 2015)
- Creative Cities Network (2014i) Creative Cities/Suzhou, web sitesi, <http://en.unesco.org/creative-cities/suzhou>, (Erişim 27 Temmuz 2015)
- Dunia Magazine (2015). Culture & Travel: Straw weaving and crafts in Nassau, Bahamas, web sitesi, <http://www.duniamagazine.com/2015/07/culture-travel-straw-weaving-and-crafts-in-nassau-bahamas/>
- Güldiken, Uğur (2008). Sanat ve Zanaat, web sitesi, <http://blog.milliyet.com.tr/sanat-ve-zanaat/Blog/?BlogNo=145737>
- Uğurlu, A. (1992). *“El Sanatları Örneklerinde Kalite ve Değerlendirme Ölçütleri “ Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu, İzmir.*
- UNESCO (2015a). What is the creative cities network?, <http://en.unesco.org/creative-cities/content/about-us>
- UNESCO (2015b). UNESCO Creative Cities Network Annual Meeting, http://en.unesco.org/creative-cities/sites/creative-cities/files/List%20of%20UNESCO%20Creative%20Cities_May2015.pdf

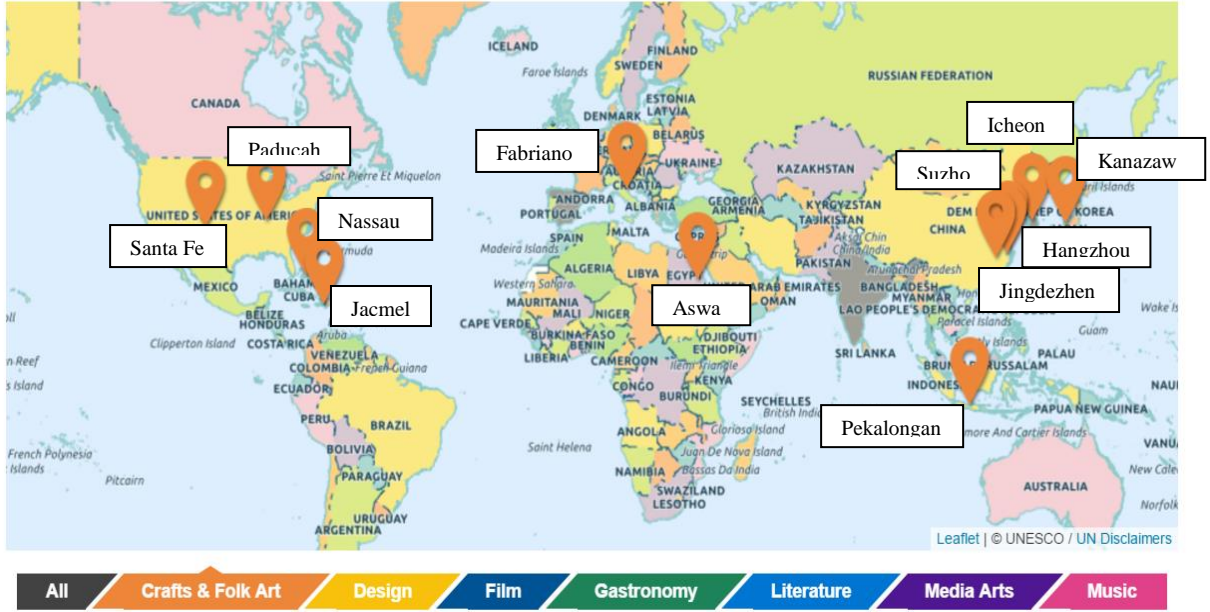
Yeşiltaş, M., Kanten, P. ve Sormaz, Ü. (2013). Otantik Liderlik Tarzının Prososyal Hizmet Davranışları Üzerindeki Etkisi: Konaklama İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*. Cilt:42, Sayı:2, 333-350.

Ek 1. Yaratıcı Alanlara Göre UNESCO Yaratıcı Şehirler Listesi

Film	Zanaat ve Halk Sanatları	Tasarım	Gastronomi	Edebiyat	Medya Sanatları	Müzik
Bradford (İngiltere)	Aswan (Mısır)	Pekin (Çin)	Chengdu (Çin)	Dublin (İrlanda)	Dakar (Senegal)	Bogota (Kolombiya)
Busan (Kore)	Fabriano (İtalya)	Berlin (Almanya)	Florianopolis (Brezilya)	Dunedin (Yeni Zelanda)	Enghien-les-Bains (Fransa)	Bologna (İtalya)
Galway (İrlanda)	Hangzhou (Çin)	Bilbao (İspanya)	Jeonju (Kore)	Edinburg (İskoçya)	Gwangju (Kore)	Brazzaville (Kongo)
Sofya (Bulgaristan)	Icheon (Kore)	Buenos Aires (Arjantin)	Östersund (İsveç)	Granada (İspanya)	Linz (Avusturya)	Glasgow (İskoçya)
Sydney (Avusturalya)	Jacmel (Haiti)	Curitiba (Brezilya)	Popayan (Kolombiya)	Heidelberg (Almanya)	Lyon (Fransa)	Ghent (Belçika)
	Jingdezhen (Çin)	Dundee (İskoçya)	Shunde (Çin)	Iowa City (ABD)	Sapporo (Japonya)	Hamamatsu (Japonya)
	Kanazawa (Japonya)	Graz (Avusturya)	Tsuruoka (Japonya)	Krakow (Polonya)	Tel Aviv-Yafo (İsrail)	Hanover (Almanya)
	Nassau (Bahamalar)	Helsinki (Finlandiya)	Zhale (Lübnan)	Melbourne (Avusturalya)	York (İngiltere)	Mannheim (Almanya)
	Paducah (ABD)	Kobe (Japonya)		Norwich (İngiltere)		Sevilla (İspanya)
	Pekalongan (Endonezya)	Montreal (Kanada)		Prag (Çek Cumhuriyeti)		
	Santa Fe (ABD)	Nagoya (Japonya)		Reykjavik (İzlanda)		
	Suzhou (Çin)	Saint-Étienne (Fransa)				
		Seoul (Kore)				
		Shanghai (Çin)				
		Shenzhen (Çin)				
		Turin (İtalya)				

Kaynak: UNESCO, 2015b.

Ek 2. Dünya Zanaat ve Halk Sanatları Şehirleri

Aswa

Santa Fe

Kanazaw

Icheon

Jacmel

Hanzhou

Fabriano

Paducah